

Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet

**Genel Editör ve
Proje Yürütücüsü**
Prof. Dr. Hür Mahmut Yücer

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Hıdır Apak
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Cevat Acar

Yazarlar
Dr. Öğr. Üyesi Hıdır Apak
Dr. Aynur Yumurtacı
Dr. Hafsa Kesgin
Arş. Gör. Metin Erdem
Pınar Çakıl Güney
Dr. Öğr. Üyesi Zeki Karataş

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Cevat Acar
Dr. Öğr. Üyesi Deniz Işiker Bedir
Dr. Öğr. Üyesi Melih Çoban
Arş. Gör. Dr. Oktay Tatlıcıoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Yunus Bucuka

ISBN: 978-605-2233-83-2

1. Baskı
Mayıs, 2020 / Ankara
2000 Adet

Grafiker®
Yayınları
Yayın No: 349
Web: grafikeryayin.com

**Kapak, Sayfa Tasarımı,
Baskı ve Cilt**

Grafiker®
Grafik-Ofset Matbaacılık Reklamcılık
Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
1. Cadde 1396. Sokak No: 6
06520 (Oğuzlar Mahallesi)
Balgat-ANKARA
Tel : 0 312. 284 16 39 Pbx
Faks : 0 312. 284 37 27
E-mail : grafik@grafiker.com.tr
Web : grafik.com.tr

Kitaptaki bölümlerin hukuksal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
------------	---

1. BÖLÜM TEMEL ÇERÇEVE

1.1. SOSYAL HİZMET DİSİPLİNİ VE MANEVİYAT.....	15
<i>Hıdır Apak</i>	
Giriş.....	15
Maneviyatı Kavramsallaştırmak.....	16
Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet.....	18
Dünya ve Türkiye’de Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmetin Serüveni.....	20
Sosyal Hizmet Uygulamasında Maneviyatın Kullanılması.....	26
İhtiyaçlara Cevap Verme ve Sorun Çözme Sürecinde Maneviyatın Kullanılması.....	27
Manevi Geçmiş Hakkında Bilgi Toplama ve Sosyal İnceleme Raporları.....	29
Dua veya Meditasyon.....	31
Manevi Destek Personeli veya Din Adamına Yönlendirme.....	32
Sonuç.....	37
Kaynakça.....	37
1.2. DİN, MANEVİYAT VE RUH SAĞLIĞI.....	43
<i>Muhammet Cevat Acar</i>	
Giriş.....	43
Sağlık ve Ruh Sağlığı.....	44
Din ve Maneviyat.....	45

Ruh Sağlığı ve Maneviyat.....	49
Sonuç.....	53
Kaynakça.....	54
1.3. SOSYAL HİZMET EĞİTİMİNDE MANEVİYAT.....	57
<i>Pınar Çakıl Güney</i>	
Giriş.....	57
Sosyal Hizmet Programlarında Maneviyat Eğitiminin Önemi.....	59
Sosyal Hizmet Bölümlerinde/Programlarında Maneviyat Eğitiminin İçeriği.....	62
Sosyal Hizmet Bölümlerinde/Programlarında Maneviyat Eğitiminin Standartları.....	64
Kültürel Yeterlilik Standartları.....	65
Sosyal Hizmet Bölümlerinde/Programlarında Manevi Değerlendirme Modeli.....	68
Sonuç.....	70
Kaynakça.....	73

2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL HİZMET KURAMLARI VE MANEVİYAT.....	79
<i>Zeki Karataş</i>	
Giriş.....	79
Sosyal Hizmet Kuramlarının Maneviyatla İlişkisi.....	82
Psikoterapi Kuramları ve Maneviyat.....	88
Ekolojik Sistem Kuramı ve Maneviyat.....	90
Güçlendirme Kuramı ve Maneviyat.....	92
Sonuç.....	95
Kaynakça.....	96

2.2. LOGOTERAPİ VE MANEVİYATA DUYARLI	
SOSYAL HİZMET	101
<i>Metin Erdem</i>	
Giriş.....	101
Logoterapi.....	102
Logoterapinin Temel Kavramları.....	103
Anlam İstemi ve Hayatın Anlamı.....	103
Özgürlük ve Sorumluluk.....	104
Varoluşsal Engelleme.....	104
Varoluşsal Boşluk.....	104
Acı, Güçlük ve Anlam.....	105
Logoterapinin Teknikleri.....	106
Paradoksal Niyet Tekniği.....	106
Düşünce Odağını Değiştirme.....	107
Sokratik Diyalog.....	107
Tutumların Biçimlendirilmesi.....	108
Logoterapi ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet İlişkisi.....	109
Sonuç.....	114
Kaynakça.....	115
2.3. BENÖTESİ YAKLAŞIMIN SOSYAL HİZMET	
UYGULAMASINDA KULLANILMASI.....	119
<i>Hıdır Apak</i>	
Giriş.....	119
Benötesi Yaklaşım.....	120
Ben Ötesi Yaklaşımın Kapsamı ve Özellikleri.....	122
Benötesi Sosyal Hizmet Yaklaşımı.....	124
Sonuç.....	127
Kaynakça.....	128

3. BÖLÜM UYGULAMA ALANLARI

3.1. TİNSELLİĞE (MANEVİYATA) DUYARLI TIBBİ SOSYAL HİZMET UYGULAMALARI.....	133
<i>Oktay Tathcıođlu</i>	
Giriş.....	133
Hastane Ortamlarında Tinselliğe Duyarlı Sosyal Hizmet Uygulamaları.....	135
Tinsel Uygulamaların Tıbbi Olumlu Sonuğları.....	145
Tinselliğe Duyarlı Uygulamalara Eleřtiriler.....	146
Sonuđ.....	147
Kaynakça.....	147
3.2. ENGELLİLER, ANLAM ARAYIŞI VE MANEVİYATA DUYARLI SOSYAL HİZMET.....	153
<i>Yunus Bucuka</i>	
Giriş.....	153
6 Engellilikte Anlam Arayışı ve Maneviyat.....	154
Engellilik Araştırmalarında Maneviyat.....	155
Literatür Araştırmaları.....	156
Uygulamalı Araştırmalar.....	157
Engelli ocuđu Olan Ebeveynler ve Maneviyat.....	160
Engellilik ve Manevi Yönelimli Sosyal Hizmet.....	162
Değerlendirme.....	166
Kaynakça.....	168
3.3. YAŞLILIK VE MANEVİYATA DUYARLI SOSYAL HİZMET.....	171
<i>Deniz Işıker Bedir</i>	
Giriş.....	171
Yařlanma ve Yaşlılık.....	173
Yaşlılık ve Maneviyat.....	175
Yaşlılıkta Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet.....	177
Sonuđ.....	182
Kaynakça.....	184

3.4. AFET DURUMUNDA YAŞLILARA YÖNELİK MANEVİYAT ODAKLI SOSYAL HİZMET.....	191
<i>Aynur Yumurtacı</i>	
Giriş.....	191
Kavramsal Çerçeve de Afet ve Yönetimi.....	192
Afet Sürecinde Maneviyat Odaklı Sosyal Hizmet.....	194
Afetlerde Yaşlıların Durumu.....	196
Afetlerde Yaşlılara Yönelik Maneviyat Odaklı Sosyal Hizmet.....	199
Afet Öncesinde Yaşlılara Yönelik Manevi Odaklı Sosyal Hizmet.....	200
Afet Sonrasında Yaşlılara Yönelik Maneviyat Odaklı Sosyal Hizmet.....	202
Afetlerde Yaşlılara Sunulacak Maneviyat Odaklı Sosyal Hizmetin Kurumsal Yapısı.....	205
Afetlerde Yaşlılara Maneviyat Odaklı Sosyal Hizmet Sunacak Ekibin Belirlenmesi.....	206
Afetlerde Yaşlılara Yönelik Maneviyat Odaklı Sosyal Hizmet Sunumunda Bütçenin Belirlenmesi.....	209
Uygulama Boyutu ile Afet Sonrası Yaşlılara Yönelik Manevi Sosyal Hizmet.....	210
Sonuç.....	213
Kaynakça.....	214
3.5. TÜRKİYE'DE MADDE BAĞIMLILIĞINA YÖNELİK SOSYAL HİZMETTE MANEVİ DANIŞMANLIK UYGULAMALARI.....	219
<i>Melih Çoban</i>	
Giriş.....	219
Madde Bağımlılığı Kavramı.....	220
Türkiye'de Madde Bağımlılığı ile Mücadelede Sosyal Hizmet Kavramının Ön Plana Çıkışı.....	223
Manevi Danışmanlık Kavramı.....	224
Madde Bağımlılığı Tedavisinde Manevi Danışmanlık.....	227
Türkiye'deki Manevi Danışmanlık Modelinin Gelişimi.....	228

Diyaret İşleri Başkanlığının Madde Bağımlılığı ile Mücadele Hususundaki Manevi Danışmanlık Faaliyetleri.....	231
Sonuç ve Öneriler.....	237
Kaynakça.....	238

3.6. SOSYAL HİZMET KURUMLARINDA

MANEVİ DESTEK HİZMETLERİ.....	243
-------------------------------	-----

Hafsa Kesgin

Giriş.....	243
------------	-----

Manevi Destek ve Maneviyat.....	245
---------------------------------	-----

Diyaret İşleri Başkanlığı ve Manevi Destek.....	248
---	-----

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Manevi Destek Temel Faktörler.....	252
---	-----

Adli Kurumlarda Manevi Destek.....	253
------------------------------------	-----

Sağlık Kurumlarında Manevi Destek.....	259
--	-----

Gençlik Kurumlarında Manevi Destek.....	264
---	-----

Sonuç.....	266
------------	-----

Kaynakça.....	269
---------------	-----

YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ.....	271
-------------------------	-----

ÖNSÖZ

Sosyal hizmet alanı, ülkemizde ve dünyada her geçen gün büyüyen bir alandır. Bir sosyal bilim olarak genç ve dinamik bir bakış açısına sahiptir. Aynı zamanda geniş uygulama ve çalışma alanı ile gerçek dünyada karşılığı olan bir disiplindir ve bu durum alanda yapılan akademik çalışmaları sahada test etme ve uygulama imkânı sunmaktadır.

Sosyal bilimlerin son elli yıl içinde yaşadıkları paradigma değişimi genç bir bilim ve meslek olan sosyal hizmeti de etkilemiştir. Bu değişim; kültüre duyarlılık, bireysel farklılıklara duyarlılık ve bireyin biricikliğini kapsamaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmet uygulamaları da müracaatçıların dini/manevi yönlerini de sosyal hizmet çalışmalarına dâhil etmeye başlamıştır.

Dünya nüfusunun yaşlanması, büyük göç dalgaları, dezavantajlı grupların belirginleşmesi ve artması sosyal hizmetlerin çalışma alanını genişletmiştir. Bu durum yukarıda belirttiğimiz paradigma değişimi ile birlikte ele alındığında kültüre, bireysel farklılıklara ve maneviyata duyarlı sosyal hizmet uygulamaları daha da önem kazanmaktadır. Bu kitabın odak noktasını da maneviyata duyarlı sosyal hizmetin kavramsal arka planı, kuramsal altyapısı ve uygulama alanındaki temel problemler oluşturmaktadır.

Bu anlamda bu kitabın okuyucu kitlesi genişdir. Kitap başta sosyal çalışmacılar, sosyal hizmet eğitimcileri ve öğrencileri olmak üzere; din psikologları, manevi danışmanlar ve maneviyat alanında çalışan çeşitli disiplinlerden akademisyenlerin yararlanabileceği bir içerik sunmaktadır. Ayrıca kitap, maneviyat ve sosyal hizmet ilişkisini ortaya koyarak, maneviyata duyarlı sosyal hizmetin kuramsal, kavramsal altyapısını incelemekte; uygulama alanlarında nasıl var olabileceğine yardımcı olacak bir içerik sunmaktadır. Bu durum, kitabın sosyal hizmetler alanı için bir el kitabı olma potansiyeli taşıdığını göstermektedir.

Bu kitabın en güçlü yanlarından biri, maneviyat ve sosyal hizmet konusuna ilgi duyan ve bu alanda tanınmış önemli akademisyenleri bir araya getirmesidir. Her biri alanında uzman öğretim elemanının katkı sunduğu bu kitabın, yazarların bağlı olduğu kurumların farklı üniversitelerde olması göz önünde bulundurulduğunda, geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesi ve sosyal hizmet alanında ulusal bir etki yaratması beklenmektedir. Aşağıda, söz konusu akademisyenlerin katkılarıyla yayınlanması mümkün olan bu kitabın bölümlerine dair bir içerik sunulmaktadır.

İlk ana bölüm olan **Kavramsal Çerçeve** adlı bölümde maneviyata duyarlı sosyal hizmete ilişkin kavramsal tartışma ve temel çerçeve detaylı bir şekilde irdelenerek tesis edilmektedir. Giriş niteliğinde olan *Sosyal Hizmet Disiplini ve Maneviyat* adlı alt bölümde Dr. Öğr. Üyesi Hıdır Apak, maneviyat ve maneviyata duyarlı sosyal hizmet kavramlarına ve tarihsel serüvene değinip, sosyal hizmet uygulamasında maneviyatın kullanılması adına pek çok uygulama örneği sunmaktadır. *Din, Maneviyat ve Ruh Sağlığı* adlı bir sonraki bölümde ise Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Cevat Acar normallik, sağlık, ruh sağlığı, din ve maneviyat kavramlarının anlam çerçevesini sunarak ruh sağlığı ve din/maneviyat olgularının birbirleriyle olan kavramsal ve ampirik ilişkisini tartışmaktadır. Üçüncü olarak Pınar Çakıl Güney, *Sosyal Hizmet Eğitiminde Maneviyat* adlı çalışmasında maneviyatın sosyal hizmet eğitiminde var olması gerektiğini açıklamakta, müfredatlarında maneviyatla ilgili ders olan örneklikleri ve nasıl olması gerektiğini sosyal hizmet eğitimi ekseninde tartışmaktadır.

Kitabın **Kuramsal Çerçeve** adlı ikinci ana bölümü, maneviyata duyarlı sosyal hizmet içerisinde kullanılabilir teori, kuram ve yaklaşımların aynı bağlamda irdelendiği bir içerik sunmaktadır. Bu ana bölümün ilk alt bölümünde ise Dr. Öğr. Üyesi Zeki Karataş *Sosyal Hizmet Kuramları ve Maneviyat* başlığını verdiği çalışmasında sosyal çalışmacıların sıklıkla yararlandığı psikoterapi, ekolojik sistem ve güçlendirme kuramlarının maneviyata nasıl yer verdiği ya da verebileceği üzerine bir değerlendirme yapılması hususunda detaylı bir içerik sunmaktadır. İkinci alt bölümde *Logoterapi ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet* adlı çalışmasıyla Arş. Gör. Metin Erdem, logoterapinin maneviyata duyarlı sosyal hizmet ile ele alınabileceğini ve bu alanda kullanışlı olduğunu vurgulamakta, logoterapinin

maneviyata duyarlı sosyal hizmet uygulamasında nasıl yer bulacağını detaylarına yer vermektedir. Bu bölümün son alt bölümünde Dr. Öğr. Üyesi Hıdır Apak, *Benötesi Yaklaşımın Sosyal Hizmet Uygulamasında Kullanılması* adlı çalışmasında benötesi yaklaşımın tanımı, kapsamı ve yaklaşımın ilgilendiği konuları vurgulamakta, sosyal hizmet uygulamasında benötesi müdahale sürecinde ne gibi çalışmalar yapılabileceğini anlatmaktadır.

Bu kitabın son ana bölümü olan **Uygulama Alanları** adlı bölüm, özellikle maneviyata duyarlı sosyal hizmetin hangi alanlarda uygulanabileceğini göstermektedir. İlk alt bölümde Arş. Gör. Dr. Oktay Tatlıcıoğlu *Tinselliğe Duyarlı Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamaları* adlı çalışmasında sosyal hizmet mesleğinin en yoğun uygulama alanlarından biri olan tıbbi sosyal hizmet alanında hastane ortamlarında tinselliğe duyarlı sosyal hizmet uygulamalarının nasıl gerçekleşeceğini, bu uygulamaların tıbbi olumlu sonuçlarının neler olduğunu ve bu uygulamalara yönelik yapılan eleştirileri ayrıntılı bir şekilde tartışmaktadır. Bir sonraki bölümde Dr. Öğr. Üyesi Yunus Bucuka *Engelliler, Anlam Arayışı ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet* adlı çalışmasında engellilerin anlam arayışında ve yaşamlarını idame ettirmelerinde maneviyat ve manevi desteğin önemini alanyazında bulunan araştırmalar üzerinden değerlendirmekte; bu doğrultuda engellilerde maneviyatın ve manevi desteğin kullanımına ilişkin bir değerlendirme yapmaktadır.

Yaşlılık ve Maneviyata Duyarlı Sosyal Hizmet adlı bir sonraki bölümde ise Dr. Öğr. Üyesi Deniz Işıker Bedir yaşlılık çalışmalarının daha çok psikolojik, sosyal ve ekonomik alanda yapıldığını, yaşlılığın din ve maneviyat boyutunun ihmal edildiğini belirtmekte; maneviyatın sosyal hizmet ve sağlıkta kullanılmasının sosyal hizmet uygulamalarının etkinliğini arttırmada bir imkân olduğunu anlatmaktadır. Dr. Aynur Yumurtaçı, *Afet Durumunda Yaşlılara Yönelik Maneviyat Odaklı Sosyal Hizmet* adlı bölümünde daha çok afet sürecinde yaşlılara yönelik maneviyat odaklı sosyal hizmetin kurumsal niteliğe kavuşmasının bir gereklilik olduğunu vurgulamakta; afetlerde yaşlılara yönelik manevi sosyal hizmetin kapsamının, bu hizmetlerin nasıl ve kimler tarafından gerçekleştirileceğinin, bütçeleme süreçlerinin nasıl olacağını kurumsal boyutta ortaya konması dinamikleri çerçevesinde ele almaktadır.

Türkiye’de Madde Bağımlılığına Yönelik Sosyal Hizmette Manevi Danışmanlık Uygulamaları adlı bir sonraki bölümde ise Dr. Öğr. Üyesi Melih Çoban bağımlılık olgusuyla mücadele hususunda etkin bir sosyal hizmet mekanizmasının geliştirilmesi, bu sorunun mevcut olduğu her toplumda zaruri bir gereksinim olduğunu dile getirerek Türkiye’de madde bağımlılığı ile mücadele sürecinde, soruna yönelik toplumsal ve kurumsal farkındalıkların artması, kurumlar arası koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması gibi gelişmelerin yanı sıra manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının da bu mücadelenin bir parçası olmaya başlaması gerektiğini değerlendirmiştir. Son olarak Dr. Hafsa Kesgin *Sosyal Hizmet Kurumlarında Manevi Destek Hizmetleri* adlı çalışmasında manevi destek hizmetlerinin hangi kurumlar tarafından sürdürüldüğünü, manevi destek hizmetlerini yerine getiren kurumların hangi mevzuat ve protokollerle çalıştıklarını vurgulamakta, manevi destek hizmetleri sunarken karşılaşılan sorunları ve çözüm önerilerini açıklamaktadır.

Hıdır Apak & Muhammet Cevat Acar